

نقش روحانیت در بصیرت افزایی از منظر مقام معظم رهبری

فرزانه پیر علی^۱

چکیده

بصیرت و روشننگری، بینش و نگرش درست و صحیحی است که آدمی را نسبت به حقایق آگاه و هوشیار کند و قدرت تشخیص شان را افزایش دهد و در نهایت از کار نادرست باز دارد. نظام جمهوری اسلامی همان گونه که نقطه عطفی در تحولات اجتماعی در سطح ملی و فراملی محسوب می شد، تحول بنیادینی را در مناسبات حوزه و روحانیت با نظام سیاسی برآمده از دین، به وجود آورد و این امر موجب گردید تا موضوع رابطه حوزه و روحانیت با نظام اسلامی، به شکل جدی مطرح گردد. مقام معظم رهبری به عنوان سکandar نظام جمهوری اسلامی یکی از وظایف روحانیت را شناخت کامل و عمیق نسبت به مسائل فرهنگی و بصیرت افزایی آحاد جامعه می دانند. تحقیق حاضر به هدف نقش روحانیت در بصیرت افزایی از منظر مقام معظم رهبری به روش توصیفی و تحلیلی نگاشته شده است. یافته های تحقیق نشانگر آن است که از دیدگاه رهبری دو وظیفه مهم روحانیت، هدایت دینی و سیاسی مردم به سوی بصیرت افزایی است. در نظر ایشان اگر یک دین شناس تنها جامع معارف دینی باشد، ولی در مدیریت سیاسی جامعه ناتوان بوده و توان ارزشی و تخصصی را خود را ارتقاء ندهد، به طور قطع شایستگی به عهده گیری هدایت سیاسی جامعه را نخواهد داشت. مقام معظم رهبری بصیرت افزایی، تبیین گری و روشننگری در پیروی از جبهه حق را از دیگر کارهای مهم نخبگان و خواص و روحانیون می دانند.

کلید واژه ها: بصیرت افزایی، روحانیت، مقام معظم رهبری، نقش.

^۱ . دانش آموخته سطح ۲، مدرسه علمیه الزهراء ماهان .

مقدمه

حوزه‌های علمیه از ابتدای شکل‌گیری تاکنون، در جامعه دینی ما از جایگاه مهم و تأثیرگذاری برخوردار بوده‌اند که این مهم با پیروزی انقلاب اسلامی و تشکیل نظام مقدس جمهوری اسلامی، با رشد و پیشرفت مضاعف همراه بوده است. با وقوع انقلاب اسلامی و تغییر ساختارهای اساسی نظام و حرکت به سمت دینی شدن جامعه در عرصه‌ها و ابعاد گوناگون، نهادهای مختلف نظام اسلامی تحت حکومت ولی فقیه، در صدد رشد و پیشرفت مادی و معنوی مردم مسلمان و رسیدن به سعادت واقعی، پیشگام بوده‌اند که حوزه علمیه نیز از این امر مستثنا نبوده است.

همچنین اهمیت حوزه علمیه برای اجرا و تحقق حاکمیت دین در لایه‌های مختلف جامعه بر کسی پوشیده نیست و طلاب و حوزه‌های علمیه به عنوان برترین نهاد علمی و معرفتی در جامعه اسلامی، وظیفه دارند، در جهت نیازهای بینشی، گرایشی و رفتاری مردم، با تکیه بر منابع غنی اسلام، به بصیرت‌آفرینی در جامعه بپردازند.

مقام معظم رهبری (حفظه الله) همواره در بیانات ارزشمند خود خطاب به اساتید، طلاب، فضلا و مدیران حوزه‌های علمیه سراسر کشور، ضمن تأکید بر جایگاه مهم حوزه علمیه، با ارائه برنامه جامع و ترسیم خطوط کلی و اصول اساسی لازم در حوزه‌های علمیه، سعی نمودند با آسیب‌شناسی حرکت حوزه و یافتن نقاط قوت و ضعف این نهاد مقدس، با بیانات راهگشای خود به تبیین نقش این نهاد بپردازند. تحقیق حاضر به هدف تبیین نقش روحانیت در بصیرت‌افزایی از منظر مقام معظم رهبری پاسخگوی سوالات زیر است:

۱- نقش فرهنگی روحانیت در بصیرت‌افزایی از منظر مقام معظم رهبری چگونه است؟

۲- نقش سیاسی روحانیت در بصیرت‌افزایی از منظر مقام معظم رهبری چگونه است؟

در زمینه نقش فرهنگی روحانیت در اجتماع در ضمن کتب و نگارش‌های اندیشمندان اسلامی به ویژه امام خمینی (رحمه الله) مباحث متنوعی نوشته شده است. از جمله این نگارش‌ها:

کتاب با عنوان «نقش روحانیت در دستاوردهای انقلاب اسلامی»؛ نوشته محمدمهدی بهداروند (۱۳۹۷) نویسنده در این کتاب به نقش فرهنگی و سیاسی و اقتصادی روحانیت در دستاوردهای انقلاب اسلامی پرداخته است.

همچنین مقاله با عنوان «نقش روحانیت شیعه در بیداری اسلامی در تاریخ سیاسی معاصر ایران»، نوشته نجات محمدی فر (۱۴۰۰) محقق در این مقاله به نقش روحانیت در لغو امتیاز رویتر، پیروزی نهضت تنباکو، پیروزی انقلاب مشروطیت، نهضت ملی شدن صنعت نفت، پیروزی انقلاب اسلامی و احیای نظریه بیداری اسلامی و نقش روحانیت در سطح حمایت مردمی، پرداخته است.

مقاله با عنوان «رفتار شناسی سیاسی روحانیت در مواجهه با چالش‌های بیداری اسلامی با تاکید بر مقام معظم رهبری»، نوشته میرخلیلی و همکاران (۱۳۹۹) در این پژوهش محقق به تبیین فراز و فرود پدیده بیداری اسلامی در کشورهای اسلامی به برون رفت از چالش‌های پیش روی این حرکت عظیم با تمرکز بر نقش هدایت گرانه علمای اسلامی از دیدگاه مقام معظم رهبری پرداخته است. اما محقق در این تحقیق به نقش فرهنگی و سیاسی روحانیت در بصیرت افزایی از منظر مقام معظم رهبری پرداخته است.

۱- مفهوم نقش

نقش در لغت به معنی نگارش، نگاشتن، نگار کردن چیزی به دو رنگ یا چند رنگ است.^۱ نقش در اصطلاح معانی مختلفی را به ذهن متبادر می‌سازد. یکی از متداول‌ترین مفاهیم آن مرتبط با اعمالی است که هر فرد به مناسبت پایگاه‌هایی که در جامعه دارد انجام می‌دهد. از نظر والتر کوتو نقش معرف رفتاری است که هر کس با توجه به مقام و پایگاه اجتماعی فرد حق دارد از او انتظار داشته باشد.^۲

۱. دهخدا، فرهنگ دهخدا، ج ۱۴، ص ۲۲۶۶۲.

۲. توسلی، نظریه‌های جامعه‌شناسی، ص ۳۰۲؛ کوئن، مبانی جامعه‌شناسی، ص ۸۰.

۲- مفهوم بصیرت

بصیرت در لغت به معنای عقیده قلبی، شناخت، یقین، زیرکی و عبرت آمده است.^۱ و در اصطلاح، عبارت است از قوه‌ای در قلب شخص که به نور قدسی منور بوده، به وسیله آن حقایق اشیا و امور را درک می‌کند؛ همان‌گونه که شخص به وسیله چشم، صور و ظواهر اشیا را می‌بیند.^۲ هم چنین به معنای آگاهی داشتن از امری و جزئیات آن است و نیز به معنای نیروی باطنی است که سالک با آن، حقایق و باطن امور را درمی‌یابد؛ بنابراین بصیر کسی است که به مصالح و مفاسد خود آگاه باشد.^۳

۳- نقش فرهنگی روحانیت در بصیرت افزایی از منظر مقام معظم رهبری

فرهنگ، مجموعه اموری است که به روح و فکر انسان، شکل می‌دهد و انگیزه اصلی او را به سوی مسائل مختلف، فراهم می‌سازد. مجموعه عقائد، تاریخ، آداب و رسوم جامعه، ادبیات و هنر، همان فرهنگ جامعه است.^۴ جهت بصیرت فرهنگی جامعه یکی از قشرهای تاثیر گذار روحانیتند. مقام معظم رهبری در تبیین نقش فرهنگی روحانیت در بصیرت افزایی جامعه اموری را برشمردند. از جمله:

۳-۱- تبیین اندیشه های ناب اسلامی

اصطلاح «اسلام ناب محمدی» و «اسلام آمریکایی» از نوآوری های امام خمینی است که در اواسط دهه شصت آن را مطرح و در پایان این دهه وارد ادبیات سیاسی کشور شد. با اینکه ویژگی و شاخصه های آن را به تناسب در طول دوران مبارزات اشاره کرده بود؛ اما نخستین بار در ۱۳۶۶/ ۶/ ۱۳ از اسلام اصیل با عنوان «اسلام ناب رسول گرامی» یاد کرد.

امام خمینی به موازات طرح و تبیین اسلام آمریکایی، به معرفی و ارزیابی دشمنان و مخالفان اسلام ناب محمدی و حامیان اسلام آمریکایی نیز پرداخته است. در یک ارزیابی کلی، تمامی کسانی که در برابر

۱. ابن منظور، لسان العرب، ج ۴، ص ۶۵.

۲. هاشمی رفسنجانی، فرهنگ قرآن، ج ۶، ص ۲۶۳.

۳. انوری، فرهنگ بزرگ سخن، ج ۲، ص ۹۸۴.

۴. مکارم شیرازی، اخلاق در قرآن، اخلاق در قرآن، ج ۱، ص ۱۸۵.

جبهه اسلام ناب محمدی هستند، در شمار دشمنان و مخالفان قرار دارند. چنانچه بارها خطر مقدس‌نماها در حوزه‌ها و دانشگاه‌ها را گوشزد کرده و خاطرنشان کرده است: «اینان با تزویرشان از درون محتوای انقلاب و اسلام را نابود می‌کنند و با قیافه‌ای حق‌به‌جانب و طرفدار دین و ولایت، همه را بی‌دین معرفی می‌کنند.»^۱

از دیر باز روحانیت، نقش بیان اسلام ناب را برای جامعه بر عهده داشت. اگر مردم می‌خواستند بفهمند دینشان، اسلامشان، قرآنشان، کتابشان، سنتشان، عقاید اسلامی و احکام اسلامی و اخلاق اسلامی چه گفته است، به روحانی مراجعه می‌کردند. روحانیان کم تحرک، آن‌هایی بودند که در ایفای این وظیفه می‌نشستند تا مردم به آنها مراجعه کنند. روحانیان پر تحرک و مسئولیت‌شناس‌تر، آن‌هایی بودند که نزد مردم می‌رفتند تا رسالت خداوند را تبلیغ کنند. ولی به هر حال وظیفه بیان اسلام، در درجه اول بر عهده روحانیت بود. اسلام‌شناس، مجتهد، صاحب‌نظر، مرجع، کسانی که صلاحیت مرجعیت در زمینه مسائل اسلامی داشته باشند، اینها در درجه اول باید از حوزه‌های علوم اسلامی و از حوزه‌های روحانیت بیرون بیایند.^۲

چنانچه مقام معظم رهبری با اشاره به تأثیر فضای مجازی در افزایش شبهات دینی و وجود انگیزه‌های سیاسی برای تزریق افکار منحرف و غلط در ذهن جوانان تأکید کردند: «این میدان، میدان واقعی جنگ است و روحانیون و طلاب باید مسلح و آماده، وارد عرصه مقابله با شبهات و تفکرات غلط و انحرافی شوند.»^۳

همچنین معظم له روحانیون را موظف به مسلح و آماده شدن در مقابله با شبهات و تفکرات غلط و انحرافی دانسته و می‌فرماید: «اسلام ارتجاعی، متعصب، بدون فهم حقایق معنوی و دچار جمود در

۱. موسوی خمینی، صحیفه نور، ج ۲۱، ص ۸۷.

۲. بهشتی، ولایت رهبری، روحانیت، ص ۲۹۳.

۳. بیانات مقام معظم رهبری، ۲۶/۲/۱۳۹۵.

بزند. بر این اساس باطل، همواره از بازار آشفته و محیط‌های هرج و مرج استفاده کرده و خود را نشان می‌دهد.^۱

مقام معظم رهبری بصیرت افزایی، تبیین‌گری و روشن‌گری در پیروی از جبهه حق را از دیگر کارهای مهم نخبگان و خواص و روحانیون دانسته و می‌فرمایند: «حقایق را بدون تعصب روشن کنید... این بصیرت را نه فقط در خودتان، در دیگران به وجود بیاورید.»^۲

قرآن کریم نیز بر عدم پیروی از باطل تاکید کرده و می‌فرماید: «ذَلِكَ بِأَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا اتَّبَعُوا الْبَاطِلَ وَأَنَّ الَّذِينَ آمَنُوا اتَّبَعُوا الْحَقَّ مِنْ رَبِّهِمْ كَذَلِكَ يَضْرِبُ اللَّهُ لِلنَّاسِ أَمْثَالَهُمْ...»^۳؛ این بدان سبب است که آنان که کفر ورزیدند، از باطل پیروی کردند و کسانی که ایمان آوردند از همان حق - که از جانب پروردگارشان است - پیروی کردند. این گونه خدا برای [بیداری] مردم مثالهایشان را می‌زند.

در این آیه کریمه، بیهوده بودن اعمال کافران، زدودن بدیهای مؤمنان و بهبود بخشیدن حال ایشان بر اثر پیروی کافران از باطل و مؤمنان از حق دانسته و آن اشاره به این حقیقت است که ملاک اساسی در سعادت انسان، پیروی از حق و علت عمده شقاوت وی پیروی از باطل است، زیرا تنها حق به خداوند انتساب دارد و باطل به هیچ وجه به وی راهی ندارد.^۴

مقام معظم رهبری به پیروان حق، مساله بصیرت را گوشزد نموده و می‌فرمایند:

بصیرت، هوشمندی، بینایی، قدرت فهم و تحلیل و سپس صبر و مقاومت و ایستادگی لازم است؛ زیرا راه حق راه دشواری است و تمام قدرتمندان و ستمگران عالم آمدند و بر تل باطل چیزی افزودند. همه ی شیطان صفتان در طول تاریخ و در زمان ما آمدند، بر این سد باطل که مقابل راه

۱. سبحانی، تفسیر منشور جاوید، ج ۳، ص ۸۲-۸۸.

۲. بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۸۸/۵/۵.

۳. محمد: ۳.

۴. طباطبائی، المیزان، ج ۱۸، ص ۲۲۴.

امیرالمؤمنین و بندگان خدا را می‌گیرد، چیزی اضافه کردند. حق می‌خواهد این تل را از سر راه بردارد و این سد را بشکافد؛ کار آسانی نیست، کار سختی است، تحول و صبر و ظرفیت و رجوع به قدرت نفسانی و جوشندگی از درون لازم دارد تا انسان بتواند راه حق را برود البته وقتی که انسان توانست راه حق را هموار کند آن وقت زندگی، لذت‌بخش خواهد بود. زندگی که در آن ظلم نباشد، زورگویی نباشد، تحمیل نباشد و شیطان بر اعمال و افکار آن مسلط نباشد و دارای بصیرت باشد بسیار روحانی و معنوی خواهد بود.^۱

^۱. موسسه فرهنگی هنری قدر ولایت، بصیرت عامل پایداری در مسیر حق، ص ۲۶ و ۲۵.

نتایج

نتایج حاصل از تحقیق حاضر با عنوان «نقش روحانیت در بصیرت افزایی از منظر مقام معظم رهبری» عبارتند از:

حوزه های علمیه از ابتدای شکل گیری تاکنون، در جامعه دینی ما از جایگاه مهم و تأثیرگذاری برخوردار بوده اند. مقام معظم رهبری (حفظه الله) همواره در بیانات ارزشمند خود خطاب به اساتید، طلاب، فضلا و مدیران حوزه های علمیه سراسر کشور، ضمن تأکید بر جایگاه مهم حوزه علمیه، با ارائه برنامه جامع و ترسیم خطوط کلی و اصول اساسی لازم در حوزه های علمیه، سعی کرده اند با آسیب شناسی حرکت حوزه و یافتن نقاط قوت و ضعف این نهاد مقدس را راهبری کنند. یکی از وظایف حوزه های علمیه بصیرت افزایی در دو بعد فرهنگی و سیاسی است. رهبری با اشاره به فضای مجازی و افزایش شبهات دینی و تزریق افکار منحرف در ذهن جوانان تأکید کردند که این میدان جنگ واقعی است و روحانیون باید مسلح و آماده وارد عرصه مقاومت شوند.

از دیدگاه مقام معظم رهبری هدایت دینی مردم راهی قوی به سوی بصیرت افزایی جامعه است. ایشان هدایت سیاسی را از دیگر وظایف مهم علما و روحانیون خواندند؛ زیرا یک دین شناس در نظر مقام رهبری جامعه باید دانش ها و توانش هایی را در خویش گرد آورد؛ و اگر یک دین شناس تنها جامع معارف دینی باشد، ولی در برابر سازی و کاربرد آنها و نیز در مدیریت جامعه ناتوان بوده و توانش های ارزشی و تخصصی را فراهم نداشته باشد به طور قطع شایستگی به عهده گیری هدایت سیاسی و معنوی جامعه را نخواهد داشت. مقام معظم رهبری بصیرت افزایی، تبیین گری و روشن گری در پیروی از جبهه حق را از دیگر کارهای مهم نخبگان و خواص و روحانیون دانسته اند.

منابع

• قرآن کریم

• نهج البلاغه

۱. ابن منظور، محمد بن مکرم، لسان العرب، لبنان: دار الفكر للطباعة و النشر و التوزيع، بی چا، ۱۳۷۵.
۲. اعرافی، علیرضا، فقه تربیتی، قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، ۱۳۸۷ ه.ش.
۳. انوری، حسن، فرهنگ بزرگ سخن، تهران: سخن، چاپ هفتم، ۱۳۹۰.
۴. بهشتی، سیدمحمد، ولایت رهبری، روحانیت، تهران: بقیه، چاپ سوم، ۱۳۸۳.
۵. توسلی، غلامحسین، نظریه‌های جامعه‌شناسی، تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها، بی چا، ۱۳۸۸.
۶. دهخدا، علی اکبر، لغتنامه دهخدا، مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران، تهران، ۱۳۷۲ ش.
۷. راغب اصفهانی، حسین بن محمد، ترجمه و تحقیق مفردات الفاظ قرآن، تهران: چاپ اول ۱۳۶۹ ه.ش.
۸. سبحانی، جعفر، منشور جاوید، قم: موسسه امام صادق (ع)، چاپ چهارم، ۱۳۸۳ ش.
۹. صدوق، محمد بن علی، معانی الاخبار، قم: جامعه مدرسین، بی چا، ۱۴۱۸ ق.
۱۰. طباطبایی، محمدحسین، ترجمه تفسیر المیزان، قم: جامعه مدرسین حوزه علمیه قم دفتر انتشارات اسلامی، چاپ پنجم، ۱۳۷۴ ه.ش.
۱۱. قرشی بنابی، علی اکبر، قاموس قرآن، تهران: دار الکتب الإسلامیة، چاپ ششم، ۱۳۷۱ ه.ش.
۱۲. کوئن، بروس، مبانی جامعه‌شناسی، مترجمان: غلامعباس، توسلی، رضا، فاضل، تهران: سمت، چاپ هفدهم، ۱۳۸۵.
۱۳. مجلسی، محمد باقر، بحارالانوار، بیروت: دار احیاء التراث العربی، ۱۴۰۳ ق.

۱۴. مکارم شیرازی، ناصر، اخلاق در قرآن، قم: مدرسه الإمام علی بن أبی طالب (علیه السلام)، چاپ اول، ۱۳۷۷ ه.ش.

۱۵. مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، تهران: دار الکتب الإسلامیة، چاپ دهم، ۱۳۷۱ ه.ش.

۱۶. موسسه فرهنگی هنری قدر ولایت، بصیرت عامل پایداری در مسیر حق، تهران: قدر ولایت، چاپ دوم، ۱۳۸۹.

۱۷. موسوی خمینی، روح‌الله، صحیفه نور، تهران: وزارت ارشاد اسلامی، ۱۳۶۳ ه.ش.

۱۸. هاشمی رفسنجانی، اکبر، فرهنگ قرآن، قم: بوستان کتاب، چاپ دوم، ۱۳۸۳ ه.ش.

مقالات

۱۹. آشوری، محمد حسن، "بایسته های هدایت سیاسی در قرآن کریم" فرهنگ پژوهش ، شماره ۲۴، ۱۳۹۴.

۲۰. لکزایی، نجف، "کار ویژه‌های حکومت دینی در اندیشه‌ی صدرالمتألهین"، مجله پگاه حوزه، شماره ۴۴، ۱۳۸۱.